

АНАЛІЗ ВИМОГ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ УКРАЇНИ У СФЕРІ НАУКОВОГО ТА НАУКОВО- ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАЗНАЧЕНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Віра Батова,

науковий співробітник НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

Об'єкт дослідження: міжнародні договори України у сфері наукового та науково-технічного співробітництва.

Предмет дослідження: вимоги міжнародних договорів України у сфері наукового та науково-технічного співробітництва щодо забезпечення прав інтелектуальної власності в процесі здійснення зазначененої діяльності.

Мета дослідження: аналіз врегулювання питань набуття та розподілу майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені в межах міжнародного науково-технічного співробітництва.

Динаміка розвитку світової економіки, що спостерігається останніми роками, свідчить про те, що серед основних чинників конкурентоспроможності країн визначальним є впровадження ефективних механізмів інноваційної політики, які забезпечують конкурентоспроможність економіки [1].

Успішність здійснення інноваційної діяльності залежить від низки умов, зокрема: від науково-технічного потенціалу суб'єкта інноваційної діяльності, від рівня фінансування такої діяльності, від фінансової та правової підтримки з боку держави тощо.

До основних елементів науково-технічного потенціалу суб'єкта інноваційної діяльності, який є необхідним для розробки та впровадження нових технологій, можна віднести:

- трудові ресурси (вчені, інші особи, які здійснюють діяльність в науково-технічній сфері);

- інформаційні ресурси (науково-технічна інформація);
- технічні ресурси (технічне обладнання та матеріали, що використовуються в процесі виробництва нових продуктів).

До того ж, вищенаведені ресурси можуть бути ефективними та конкурентоздатними лише в разі їх відповідності найостаннішим вимогам сучасності, що, свою чергою, може бути досягнуто переважно завдяки співробітництву й обміну інформацією та досвідом з провідними інституціями та науковцями в цій галузі.

З огляду на глобальну важливість інноваційної сфери для розвитку кожної держави як суб'єкта міжнародних економічних відносин, співробітництво між державами в науково-технічній сфері є пріоритетним.

Аналіз сучасних відносин у сфері інноваційного розвитку свідчить про значне поглиблення кооперації у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності на міжнародному рівні. Важливість співпраці в науково-технічній галузі підтверджується створенням у 2009 році проекту «Постійна платформа культури Атоміум» (The Permanent Platform of Atomium Culture), котрий об'єднує найкращі університети, ЗМІ та підприємства країн ЄС з метою налагодження ефективного механізму поширення знань про останні розробки в галузі науки і технологій. До проекту залучено 26 університетів, понад 100 000 науковців, більше

ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ

1 млн студентів, 17 газет та провідні-комерційні підприємства Європи з обігом грошових коштів на суму 720 млн євро [2].

З часу здобуття незалежності Україною й іншими уповноваженими органами державної влади було укладено міжнародні договори у сфері наукового та науково-технічного співробітництва більше ніж з 30 країнами світу. Це договори (угоди) про: співробітництво в галузі науки й технологій; співробітництво у сфері інтелектуальної власності; науково-технічне співробітництво; співробітництво в сфері охорони промислової власності; співробітництво в сфері військово-технічного співробітництва тощо.

Серед основних нормативно-правових актів, якими регулюються відносини щодо укладання міжнародних договорів є Конституція України та Закон України «Про міжнародні договори України». На міжнародні договори у сфері наукового та науково-технічного співробітництва також поширяються норми Законів України «Про науково-технічну інформацію», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про інноваційну діяльність» тощо.

Закон України «Про міжнародні договори України» (надалі в межах статті — Закон про міжнародні договори) визначає міжнародний договір України як договір, укладений у письмовій формі з іноземною державою чи іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо) [3].

З української сторони міжнародні договори у сфері наукового та науково-технічного співробітництва можуть укладати: Кабінет Міністрів України, який уповноважений укладати міжнародні договори України з економіч-

них, торговельних, науково-технічних, гуманітарних та інших питань, віднесених до відання Кабінету Міністрів України; а також міністерства й інші центральні органи виконавчої влади в межах своєї компетенції.

Укладання договорів у сфері наукового та науково-технічного співробітництва, передусім, має на меті налагодження партнерських відносин між урядами країн для розвитку подальшого співробітництва між науковими установами, підприємствами, установами, організаціями договірних країн.

Міжнародні договори у сфері наукового та науково-технічного співробітництва можуть поширюватись на всі галузі науково-технічної діяльності, а можуть врегульовувати співробітництво в певних її напрямах, скажімо, у сфері військово-технічного, агропромислового співробітництва тощо.

Найпоширенішими формами, у яких здійснюється співробітництво за такими договорами є, зокрема:

- виконання спільних проектів досліджень і дослідницько-конструкторських розробок, обмін їх результатами, а також обмін вченими та фахівцями, що беруть участь у реалізації цих проектів;
- створення спільних науково-технічних організацій, тимчасових наукових колективів, а також інноваційних підприємств, які забезпечують освоєння нової техніки й технологій;
- виконання, за взаємною домовленістю, науково-дослідних та інноваційних проектів юридичними особами однієї з держав за замовленням юридичних осіб іншої держави;
- проведення спільних наукових конференцій, симпозіумів, семінарів, виставок та інших заходів, а також організація курсів для навчання й перепідготовки науково-технічних працівників;

ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ

- обмін науковою, науково-технічною інформацією та документацією;
- спільне використання науково-дослідних приладів і наукового обладнання.

Переважна більшість договорів у сфері наукового та науково-технічного співробітництва окреслює лише основні засади та напрями співробітництва, залишаючи питання розподілу майнових прав інтелектуальної власності на створені спільно об'єкти для врегулювання в договорах (контрактах), які можуть бути укладені в майбутньому під час такого співробітництва. Останні укладаються безпосередньо між державними установами, науково-дослідними інститутами, вищими навчальними закладами, підприємствами, іншими організаціями, окремими вченими та спеціалістами держав.

Однак деякі міжнародні договори все ж визначають порядок набуття та використання прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені в межах міжнародного співробітництва.

Міжнародними договорами України, в яких певною мірою визначено питання розподілу прав на об'єкти інтелектуальної власності, що аналізуються, є: Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про співробітництво в сфері науки і технологій (дата підписання — 07.06.2005 року); Угода про науково-технічне співробітництво між Україною та Іспанією (дата підписання — 07.11.2001 року); Угода між Урядом України та Урядом Республіки Ірак про торговельне, економічне, наукове та технічне співробітництво (дата підписання — 09.10.2000 року); Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про співробітництво у сфері науки та технологій (дата підписання — 04.12.2006 року); Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Білорусь про взаємну охорону прав на результати інтелектуальної діяльності,

що створені та надані в ході двостороннього військово-технічного співробітництва (дата підписання — 18.10.2005 року); Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про взаємну охорону прав на результати інтелектуальної діяльності, що використовуються та отримані в ході двостороннього військово-технічного співробітництва (дата підписання — 22.12.2006 року); Угода про наукове співробітництво між Академією наук України та Румунською Академією (дата підписання — 03.12.1992 року)

Вищевказані договори містять положення, які стосуються питання набуття прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені в межах співробітництва. Зокрема, в проаналізованих міжнародних договорах зазначається, що заявки на видачу охоронних документів на результати, отримані в країні однієї зі сторін, спочатку подаються в цій країні, відповідною стороною.

Потрібно звернути увагу на те, що деякими договорами, зокрема Угодою про співробітництво у сфері науки та технологій, укладеною між Україною та США, передбачено, що права інтелектуальної власності на об'єкт, створений відвідувачем-дослідником (наприклад, ученим, який приїздить в країну іншої Сторони для продовження освіти), набуваються ним, відповідно до правил установи, що приймає. З огляду на це положення, рекомендовано звернути увагу на врегулювання питання розподілу прав інтелектуальної власності між зарубіжними дослідниками й українськими установами, організаціями, що їх приймають на навчання, стажування тощо.

Угода про співробітництво у сфері науки та технологій, укладена між Україною та США також визначає, що якщо об'єкт інтелектуальної власності охороняється законодавством однієї зі Сторін, але не охороняється

ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ

законодавством іншої Сторони, тій Стороні, законодавство якої передбачає правову охорону, належать усі права та прибутки в усьому світі щодо цього об'єкта. Це означає, що в разі створення такого об'єкта під час співробітництва, незалежно від обсягу вкладених з кожної Сторони ресурсів, права інтелектуальної власності отримає та сторона, законодавство якої визнає його об'єктом інтелектуальної власності.

Питання використання об'єктів інтелектуальної власності в міжнародних договорах визначаються таким чином.

Об'єкти права інтелектуальної власності, отримані в межах співробітництва за такими договорами можуть безкоштовно використовуватись обома сторонами договорів для власних дослідницьких потреб [5; 6].

Також сторони можуть мати право на переклад й обнародування статей з науково-технічних журналів, доповідей і книг, що були створені в результаті безпосереднього співробітництва, яке забезпечується безоплатною невідключною ліцензією, що не може бути відкликана та має чинність у будь-якій країні [7; 5; 8].

Інші питання, пов'язані з умовами використання об'єктів інтелектуальної власності погоджуються сторонами спільно в подальших контрактах.

До питань, які спільно погоджуються сторонами, деякі договори, відносять питання: щодо отримання охоронного документа в країнах інших, ніж країни сторін, публікації інформації про об'єкти права інтелектуальної власності, отримані у зв'язку зі спільною діяльністю, доцільність переслідування порушника (порушників) прав на об'єкти, що перебувають у спільній власності у судовому порядку [5; 10], використання об'єктів, права на які належать сторонам спільно у комерційних цілях [6], передачі прав на створені результати інтелектуальної діяльності третій стороні [4].

У більшості міжнародних договорів зважають на принцип пропорційності внесків у співробітництво й отриманих прибутків від використання об'єктів права інтелектуальної власності, створених у результаті такої діяльності. Зокрема, це виражається в:

- розподілі доходів від використання результатів, отриманих у процесі співробітництва, що здійснюється пропорційно до внесків кожної сторони на виконання досліджень і правову охорону отриманих результатів;
- у розподілі роялті від ліцензування пропорційно до внесків кожної зі сторін на виконання досліджень і правову охорону отриманих результатів [5].
- у наданні стороні, що надсилає свого дослідника, права на використання ліцензії, яка дає право на використання об'єктів інтелектуальної власності, відповідно до частки своєї участі у спільній діяльності, а також внесків дослідника у створення об'єктів інтелектуальної власності під час його перебування [7].

Міжнародні договори також, зазвичай, передбачають право винахідника на отримання частини роялті, зароблених будь-якою установою внаслідок використання об'єкта інтелектуальної власності, автором якого він є [7].

Варто зазначити, що деякі міжнародні договори [8] містять перелік істотних умов договорів (контрактів), які укладаються у процесі двостороннього співробітництва, зокрема, щодо визначення сторонами:

- умов та порядку передання прав на результати інтелектуальної діяльності, створення яких передбачається при виконанні договорів (контрактів);
- внеску кожного з учасників у роботу, що виконується, в процесі реалізації договорів (контрактів), зокрема в надані результати інтелектуальної діяльності;

ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ

- зобов'язань учасників із забезпечення правової охорони та захисту створених і наданих результатів інтелектуальної діяльності;
- видів та обсягу використання результатів інтелектуальної діяльності (створених і наданих) на території держав Сторін, а також на території третіх держав;
- прав кожного з учасників на використання конфіденційної інформації та його обов'язки із забезпечення її охорони;
- умов і порядку передання, обміну та/або публікації відомостей про результати інтелектуальної діяльності, створені в процесі двостороннього військово-технічного співробітництва;
- порядок відшкодування збитків, заподіяних у результаті неправомірного використання прав на результати інтелектуальної діяльності тощо.

З викладеного можна дійти таких висновків.

Головною метою укладення міжнародних договорів у сфері наукового та науково-технічного співробітництва є налагодження партнерських відносин між урядами країн для розвитку подальшого співробітництва між підприємствами, установами, організаціями договірних країн. Такі договори, переважно, містять загальні принципи, форми, перелік суб'єктів співробітництва, основні права й обов'язки сторін договору, тобто врегульовують найосновніші загальні питання співробітництва. Договори передбачають подальше здійснення співробітництва у науково-технічній сфері підприємствами, установами, організаціями договірних країн, на основі укладених договорів між ними. Ці договори покликані врегу-

лювати відносини сторін щодо створення конкретних об'єктів права інтелектуальної власності, а тому переважно в них визначаються питання набуття та розподілу прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені в процесі співробітництва.

Аналіз міжнародних договорів показав, що тільки незначна частина таких договорів містить положення, які більш-менш врегульовують питання набуття прав інтелектуальної власності. Зокрема, вони визначають:

- суб'єктів набуття майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені в межах міжнародного співробітництва;
- права сторін договору, зокрема, на безкоштовне використання об'єктів права інтелектуальної власності обома сторонами договору для власних дослідницьких потреб; переклад і обнародування статей із науково-технічних журналів, доповідей і книг, які були створені в результаті безпосереднього співробітництва;
- питання, що потребують спільного погодження сторонами;
- питання розподілу прибутків від використання результатів інтелектуальної діяльності, створених у межах співробітництва.

Беручи до уваги вищенаведене, особливу увагу рекомендовано звернути на договори, що укладаються в межах співробітництва між науковими установами, підприємствами, організаціями договірних країн, зокрема, на регламентування в них питань набуття майнових прав інтелектуальної власності. ♦

Список використаних джерел

1. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Стратегія інноваційного розвитку України

ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ

на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» від 21.10.2010 року № 2632-VI.

2. *About Atomium Culture [Electronic resource]. — Access mode : <http://atomiumculture.eu/node/34>.*
3. *Закон України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 року № 1906-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 50. — Ст. 540.*
4. *Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Білорусь про взаємну охорону прав на результати інтелектуальної діяльності, що створені та надані в ході двостороннього військово-технічного співробітництва, дата підписання — 18.10.2005 року.*
5. *Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про співробітництво в сфері науки і технологій, дата підписання — 07.06.2005 року.*
6. *Угода між Урядом України та Урядом Республіки Ірак про торговельне, економічне, наукове та технічне співробітництво, дата підписання — 09.10.2000 року.*
7. *Угода про науково-технічне співробітництво між Україною та Іспанією, дата підписання — 07.11.2001 року.*
8. *Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про співробітництво у сфері науки та технологій, дата підписання — 04.12.2006 року.*
9. *Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про взаємну охорону прав на результати інтелектуальної діяльності, що використовуються та отримані в ході двостороннього військово-технічного співробітництва, дата підписання — 22.12.2006 року.*
10. *Угода про наукове співробітництво між Академією наук України та Румунською Академією, дата підписання — 03.12.1992 року.*